

4. Ellis, W. N., 1973. *Allacma fusca* (L.) and *A. gallica* (Carl) in Holland. Ent. Ber., Amst., ter perse.
5. Ellis, W. N., 1973. Ecology of epigeic Collembola in the Netherlands II. Colloque International sur les Collemboles. Praag, ter perse.
6. Gisin, H., 1948. Etude écologique sur les Collemboles épigés. Mitt. schweiz. ent. Ges. 21: 485-515.
7. Gisin, H., 1960. Collembolenfauna Europas. Genève.
8. Gisin, H., 1964. Collemboles d'Europe. VI. Revue suisse Zool. 71: 383-400.
9. Gisin, H., 1964. Collemboles d'Europe. VII. Revue suisse Zool. 71: 649-678.
10. Kraan, C. van der, 1971. Some aspects of field dependant distribution in a population of *Hypogastrura viatica* Tullb. 1872. Revue Ecol. Biol. Sol 8: 99-102.
11. Kraan, C. van der & A. P. Vreugdenhil, 1973. Presence and accessibility of food for *Hypogastrura viatica* Tullb. 1872 (Collembola Hypogastruridae). Neth. J. Zool. 23: 125-129.
12. Palissa, A., 1964. Apterygota. Tierwelt Mitteleuropas 4, 1a, Ins. 1. Leipzig.

Recente gegevens over het voorkomen van enige zoogdieren in de Alblasserwaard

R. MEIJER en G. DEN UIL

De publikatie „Verspreiding van de Nederlandse zoogdieren” (4) was voor ons aanleiding om eens na te gaan in hoeverre het mogelijk was om de, voor enkele soorten, schaarse gegevens van de Alblasserwaard aan te vullen. Hiertoe werden de veelal terloops verzamelde waarnemingen van vooral de wat grotere soorten in dagboeken nagelopen, terwijl voorts aan de hand van braakbalanalyses en vangsten met klapvalletjes aanvullende gegevens over de kleinere zoogdieren verkregen werden. Uit de literatuur werden voorts de recente gegevens van Van der Heide (2) overgenomen; alle andere literatuuropgaven zijn tenminste enkele tientallen jaren oud. Het is waarschijnlijk dat door het rooien van grienden, intensievere weidebouw e.d. en niet te vergeten de watersnood van 1953, waarbij een groot deel van de Alblasserwaard overstroomde, de verspreiding van een aantal soorten sterk beïnvloed is. Het leek ons derhalve niet verantwoord de oudere gegevens in dit overzicht op te nemen. Vanzelfsprekend zijn ook de gegevens van Van der Heide alleen overgenomen indien 't biotoop ter plaatse niet al

te zeer is veranderd.

Voor de determinatie van de schedeltjes uit braakballen werd Husson (3) gebruikt. Bij de Aardmuis werd echter de volgende werkwijze toegepast: alle schedeltjes die volgens de door Husson genoemde kenmerken aan Aardmuizen toebehoorden, werden gecontroleerd volgens de door Dienske (1) gegeven methode. Door tijdgebrek moest ervan worden afgezien alle veld-/aardmuisschedels volgens deze methode te determineren. Alle gevangen Veld-/Aardmuizen werden met de door Dienske gegeven kenmerken op naam gebracht.

De gegevens die verkregen werden, zijn verzameld in tabel 1 en in de in fig. 2 t/m 4 weergegeven verspreidingskaartjes. Een korte toelichting bij de verschillende soorten volgt hieronder.

De Mol is een in de gehele Alblasserwaard voorkomende soort, die in goede jaren nagenoeg nergens ontbreekt. De stand wisselt sterk van jaar tot jaar. In goede jaren komt de soort op praktisch ieder perceel voor, in jaren met een lage mollenstand echter is de soort vooral op cultuurgrasland minder al-

Tabel 1. Analyseresultaten van enige braakbalseries. B=Bosuil, R=Ransuil, S=Steenuil, V=Velduil.

Locatie (zie fig. 1)	1	2	2	3	3	4	5	6 ¹⁾	7	8
Aantal braakballen	3	10	7	38	26	1	80	?	13	12
Predator	S+?	B	B	B+R	R	?	V	?	R	?
Bosspitsmuis	—	—	3	19	1	—	—	1	4	1
Waterspitsmuis	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Mol	—	2	—	—	—	—	—	—	3	1
Rosse woelmuis	—	—	—	1	—	—	—	5	—	1
Woelrat	—	2	—	—	—	1	—	—	1	1
Ondergr. woelmuis	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—
Veldmuis	1	2	9	68	66	—	175	5	11	14
Aardmuis	—	—	—	1	—	—	—	6	—	—
Dwergmuis	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bosmuis	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—
Wezel	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—

1) De uileballen van deze locatie zijn niet systematisch verzameld en uitgezocht.

gemeen. Op achterkades, wegbermen, bosjes e.d. wisselt de stand minder sterk. Mogelijk is dit verschil toe te schrijven aan de sterke vervolging van deze soort in cultuurgrasland. De Mol wordt betrekkelijk weinig in braakballen aangetroffen, in slechte muizenjaren is het aandeel dat Mollen hebben in het voedselpakket van uilen echter opmerkelijk veel hoger.

De Bosspitsmuis is veruit de talrijkste spitsmuis. Het is een soort die vrijwel overal is aangetroffen waar een enigszins ruige begroeiing aanwezig is; in cultuurgrasland ontbreekt deze spitsmuis vrijwel volledig. De Bosspitsmuis is onder meer aangetroffen in bosjes, wegbermen, grienden, kades en oe-

vervegetaties. Naast de Veldmuis vormt ze het belangrijkste prooidier voor uilen.

De Dwergspitsmuis is slechts op enkele plaatsen aangetroffen. Dit moet vermoedelijk voor een belangrijk deel worden toegeschreven aan het feit dat dit dier weinig door uilen geslagen wordt, terwijl de vangst met klapvalletjes weinig succesvol is. Het vermoeden bestaat, dat deze soort in het griendengebied van de Zuidoost-Alblasserwaard en op de ruige verwaarloosde kades een normale, zij het weinig talrijke verschijning is.

Opvallend is het vrijwel ontbreken van de Waterspitsmuis. Aangezien Van der Heide 'n belangrijk deel van zijn onderzoek heeft gedaan in potentiële waterspitsmuisgebieden, terwijl ook bij ons onderzoek diverse potentiële geschikte gebieden betrokken waren, kan de conclusie getrokken worden dat de Waterspitsmuis zeer weinig voorkomt. Een mogelijke oorzaak is dat door de waterverontreiniging de prooidierstand te laag is geworden. Het is echter ook mogelijk dat deze lage stand al van oudsher aanwezig is.

Van de Huispitsmuis staat slechts een oude braakbalvondst ter beschikking (4). Hoewel geen verdere waarnemingen ter beschikking

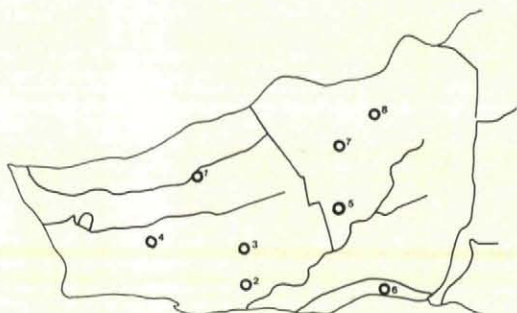

Fig. 1. Vindplaatsen van uileballen (zie tabel 1).

staan, is het voorbarig hieruit de conclusie te trekken dat deze soort vrijwel volledig ontbreekt. Ons onderzoek heeft slechts zeer ten dele betrekking op bebouwde gebieden, terwijl de uilen — ook die welke in de bebouwde kom broeden — steeds in het veld foerageren.

De Egel is een soort die vrijwel overal waar een wat ruigere begroeiing aanwezig is, voorkomt. Helaas betreft veruit het grootste deel van de waarnemingen doodgereden dieren. Hoewel er geen kwantitatieve gegevens ter beschikking staan die dit zouden kunnen bevestigen, lijkt de soort af te nemen in aantal.

Van de vleermuizen zijn geen aanvullende gegevens verkregen. Wel worden geregeld solitaire exemplaren of kleine groepjes waargenomen, in hoofdzaak in de nazomer. Welke soorten dit betreft, is niet bekend.

De Rosse woelmuis is in de Alblasserwaard een soort van grienden, bosjes en begroeide kades. In het noordwesten en westen van de Alblasserwaard ontbreekt de soort vermoedelijk. Naar het zich laat aanzien is ze door het rooien van grienden en de watersnood tot het zuidoosten en oosten van het onderzochte gebied teruggedrongen van waaruit de geschikte gebieden langzamerhand weer worden bezet via de oost-west lopende houtkades. Nader onderzoek hiernaar kan wellicht uitsluitsel geven.

De Noordse woelmuis komt slechts voor in het boezemgebied bij Kinderdijk. Voorts is de soort aangetroffen in de Sliedrechtse Biesbosch, juist ten zuiden van het onderzochte gebied.

Voor wat de Aardmuis betreft, hiervoor geldt wellicht hetzelfde als voor de Rosse woelmuis. Ook deze soort heeft haar belangrijkste voorkomen in het zuidoosten van de Alblasserwaard en is voorts aangetroffen op de van daaruit naar het westen lopende houtkades. Verder is een vangst bekend van een

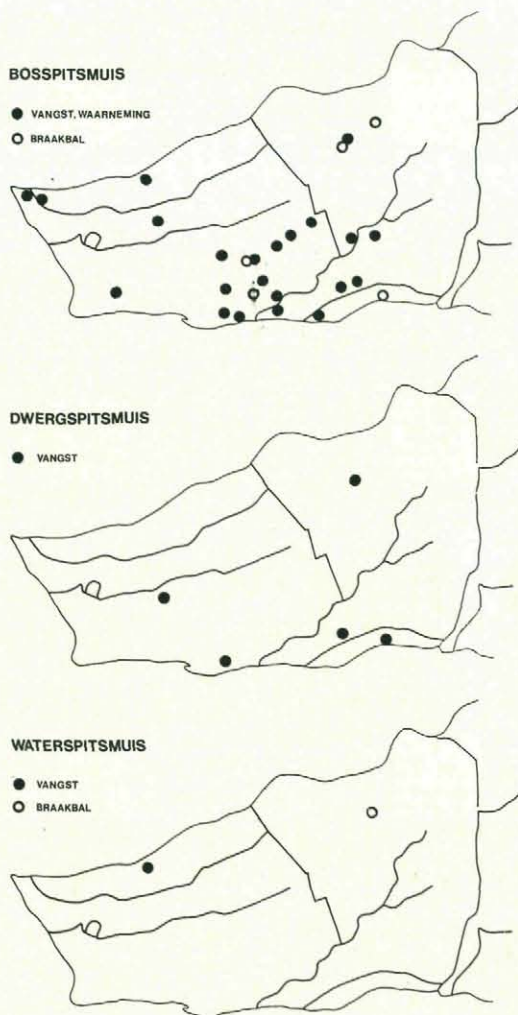

Fig. 2. Verspreiding van spitsmuizen in de Alblasserwaard.

ruig terrein langs de Beneden-Merwede. Ook van deze soort is een nader onderzoek naar de verspreiding en oecologie gewenst.

De Veldmuis is veruit de talrijkste soort, die overal voorkomt waar de begroeiing niet al te hoog is. De soort ontbreekt in grienden, bosjes, rietgorzen, ruige begroeide kades e.d. geheel of nagenoeg geheel. Evenals elders komen van de Veldmuis nog de zogenoemde muizenjaren voor; na de in uitvoering zijnde ruilverkaveling zal dit fenomeen vermoede-

iijk tot het verleden behoren. De Veldmuis vormt het belangrijkste prooidier van alle

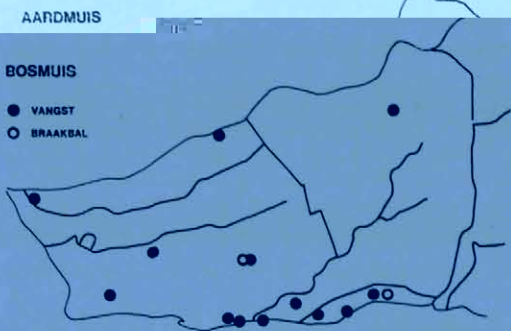
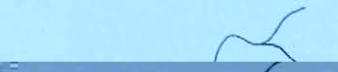
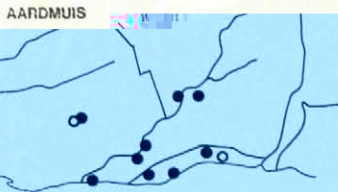
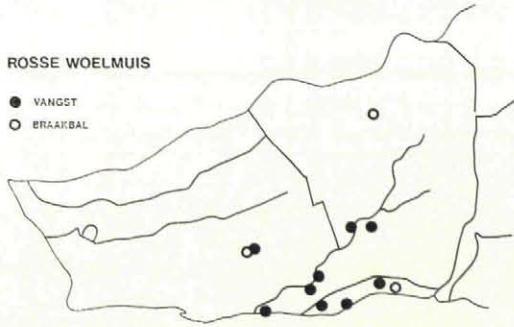

Fig. 3. Verspreiding van muizen in de Alblasserwaard.

roofvogels; in braakballen van Velduilen werd zelfs uitsluitend deze soort aangetroffen.

Ook de Woelrat is een soort die vrijwel nergens ontbreekt. Vooral langs de wat bredere en diepere (minder volgegroeide) sloten is ze aan te treffen. In jaren met een lage muizenstand komt deze soort geregeld voor op het menu van uilen, overigens is ze slechts weinig in uileballen gevonden.

Van de Ondergrondse woelmuis werden twee schedeltjes in een braakbal gevonden. Nader onderzoek kan uitsluitsel geven of deze soort inderdaad nabij de vindplaats, de Avelingen,

aan te treffen. In jaren met een lage muizenstand komt deze soort geregeld voor op het menu van uilen, overigens is ze slechts weinig in uileballen gevonden.

Van de Ondergrondse woelmuis werden twee schedeltjes in een braakbal gevonden. Nader onderzoek kan uitsluitsel geven of deze soort inderdaad nabij de vindplaats, de Avelingen,

De Dwergmuis is evenals de Dwergspitsmuis een soort die moeilijk op te sporen is, doordat uilen deze muis weinig slaan en de resultaten met klapvalletjes meestal nihil zijn. Uit deze vondsten kan geconcludeerd worden dat de Dwergmuis algemeen voorkomt in alle ruige, met hoge grassen e.d. begroeide terreinen. Een opvallende waarneming betrof een spoorberm te Hardinxveld, waar bij het maaien gemiddeld om de ca. 10 meter een dwergmuizenest werd gevonden.

De Bruine rat is een soort die zowel binnen de bebouwing als in het veld algemeen voorkomt. De aanwezigheid van Bruine ratten in dit laatste biotoop blijkt vooral uit de vele restanten van zoetwatermosselen die uit de wat brede sloten en weteringen worden opgehaald en op de kant verorberd.

Hoewel, zoals eerder gezegd, slechts weinig onderzoek binnen de bebouwde kom werd gedaan, is wel gebleken dat de Huismuis geregeld voorkomt. De soort werd voorname-

lijk aangetroffen op plaatsen waar granen, hooi e.d. opgeslagen waren.

Het Konijn komt op een aantal plaatsen in de Alblasserwaard voor. In de meeste gevallen kon worden vastgesteld, dat het door jagers uitgezette dieren betrof. Naar wij aannemen, is dit ook voor de andere populaties het geval, ten dele betreft het wellicht ook ontsnapte en verwilderde dieren.

De Haas is een algemene verschijning in de gehele Alblasserwaard. Ook bij deze soort treden aantalsschommelingen op, die mogelijk aan een ziekte te wijten zijn, daar volgens mededelingen van boeren en een visser, geregeld dode Hazen worden gevonden in de periode voor dat het minimum optreedt. Het is het belangrijkste jachtdier, waarvan er in goede jaren ca. 10 per 100 ha worden afgeschoten; in minimumjaren bedraagt het afschot slechts ca. 1 exemplaar op de 100 ha.

De Otter kwam vroeger in alle boezemwateren van de Alblasserwaard voor. Recente waarnemingen zijn slechts bekend van het boezemgebied bij Kinderdijk en uit de omgeving van Goudriaan. Doordat de boezemwateren steeds intensiever voor de recreatie gebruikt worden en de oevervegetaties slechts smal zijn, is het niet waarschijnlijk dat deze soort het verloren gebied weer zal bezetten.

De Hermelijn zowel als de Wezel zijn soorten die geregeld op allerlei plaatsen met een ruige begroeiing worden aangetroffen. Beide soorten worden sterk vervolgd door boeren

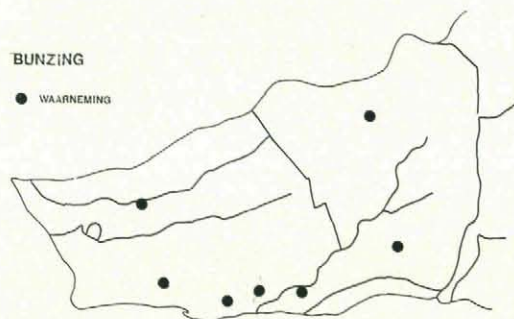

Fig. 4. Verspreiding van de Bunzing in de Alblasserwaard.

en jagers. De Wezel is talrijker en komt ook binnen de bebouwde kom voor.

Van de Bunzing staan slechts enkele gegevens ter beschikking. Hoewel hij ongetwijfeld meer voorkomt dan uit de verspreidingskaart zou blijken, is de Bunzing toch beslist zeldzaam te noemen.

In de gehele Alblasserwaard worden zo nu en dan zwerfende Reeën waargenomen. Slechts op twee plaatsen is een plaatstrouwe roedel aanwezig. Eén roedel komt voor in de grienden van Hardinxveld. Deze roedel is hier in 1967 aangekomen na eerst ongeveer een jaar in Schelluinen te hebben vertoefd; sindsdien heeft hij zich weten te handhaven ondanks het feit dat al verscheidene Reeën doodgereden zijn. Een tweede roedel bevindt zich in de grienden van Giesenburg; uitwisseling met de roedel in Hardinxveld is geconstateerd.

Bij het onderzoek kregen wij de welwillende medewerking van verscheidene waarnemers.

Litteratuur:

1. Dianske, H., 1969. Notes on differences between some external and skull characters of *Microtus arvalis* (Pallas, 1778) and of *Microtus agrestis* (Linnaeus, 1761) from the Netherlands. *Zoöl. Med. RMNH* 44: 83-108.
2. Heide, F. van der, 1967. Geografisch oecologische inventarisatie van het voorkomen van *Microtus oeconomus* de S.L. in de westelijke gebieden van de Alblasserwaard en de Krimpenerwaard en het vaste land van Zuid-Holland ten oosten van Hazerswoude. Rapport RIVON.
3. Husson, A. M., 1962. Het determineren van schedelresten van zoogdieren in braakballen van uilen. *Zoöl. Bijdragen*, no. 5.
4. Wijngaarden, A. van, V. van Laar & M. D. M. Trommel, 1971. De verspreiding van de Nederlandse zoogdieren. *Lutra* 13, no. 1-3.